

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2020

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები და ევროპული სტანდარტები

ნაშრომი ეხება სისხლის სამართალწარმოების მიღმა განხორციელებულ არასაპროცესო საქმიანობას, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დანაშაულის გამოვლენასა და გახსნაში. სტატიაში განხილულია ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი ბუნება, მისი როლი გამოძიების პროცესში, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე კონტროლის მექანიზმები, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის პრობლემები და ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განხორციელების ევროპული სტანდარტები. ყურადღება გამახვილებულია ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელებისას არსებულ რისკებზე და გამონკვევებზე, ოპერატიულ სამძებრო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის და ადამიანის უფლებების დაცვის მყარი სამართლებრივი გარანტიების შექმნის აუცილებლობაზე.

საკვანძო სიტყვები: ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა, დანაშაულის გახსნა, გამოძიება, ადამიანის უფლებების დაცვა, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებაში ჩარევა, ოპერატიული ინფორმაცია, კონფიდენტი, ევროპული სტანდარტები.

1. შესავალი

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების პროცესში ორი ძირითადი მიმართულება იკვეთება საგამოძიებო/სხვა საპროცესო მოქმედებების და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების სახით.

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა სისხლის სამართალწარმოების მიღმა განხორციელებულ არასაპროცესო ღონისძიებათა ერთობლიობაა.

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა ადამიანის უფლებებისა და საზოგადოებრივი უშიშროების დაცვას ისახავს მიზნად, რაც, უდავოდ, კონსტიტუციურ-ლეგიტიმურ მიზნებს განეკუთვნება.¹

ევროპული ქვეყნების უმრავლესობის მსგავსად, საქართველოს მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში თავდაპირველად ადგილი ჰქონდა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების და საგამოძიებო მოქმედებების შერწყმის მცდელობას. აღნიშნული ღონისძიებები ფარული საგამოძიებო მოქმედებების სახით იყო გათვალისწინებული საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში. თუმცა საბოლოოდ, კანონმდებელმა უარი თქვა ასეთ გაერთიანებაზე და კოდექსის ამოქმედებამდე მასში შესული ცვლილებით ამოღებულ იქნა ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, ხოლო საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კვლავ ძალაში დარჩა.

2014 წელს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შესული ცვლილებით კი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული ისეთი სახის ღონისძიებები გადავიდა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონ-

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქტორი.

¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის გადაწყვეტილება №1/2/519 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-10.

მდებლობის რეგულირების სფეროში - ფარული საგამოძიებო მოქმედებების სახით, რომლებიც თავისი შინაარსით ადამიანის კონსტიტუციურ უფლებათა შეზღუდვის მეტ შესაძლებლობას იძლევა.

ცალკეული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების საპროცესო-სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევის მიზანი იყო „მათი უზრუნველყოფა სათანადო პროცესუალური გარანტიებით, მათ შორის, მაღალი ხარისხის სასამართლო კონტროლით და მისი შედეგების გასაჩივრების ეფექტიანი მექანიზმით“.²

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის მომწესრიგებელი კანონმდებლობისგან განსხვავებით, სისხლის სამართლის პროცესში ადამიანის უფლებების დაცვა უფრო მეტად არის გარანტირებული. სწორედ ამიტომ ფარული საგამოძიებო მოქმედებების გადმოტანა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში წინ გადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს.

ამასთან, ვინაიდან ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ნაწილი კვლავ „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონით რეგულირდება, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს – ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის კანონიერების დაცვის გარანტიები რამდენად არის ასახული მოქმედ კანონმდებლობაში, დაცულია თუ არა ადამიანის უფლებები, მათ შორის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა იმ ღონისძიებების განხორციელებისას, რომლებიც საპროცესო კანონის რეგულირების მიღმა დარჩენილი და რამდენად მოდის მოქმედი რეგულაციები თანხვედრაში ევროპულ სტანდარტებთან.

2. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის როლი გამოძიების პროცესში

2.1. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის არსი და სამართლებრივი საფუძვლები

„ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა, მისი განმახორციელებელი ორგანოების სახით წყვეტს ფართომასშტაბიან ამოცანებს და სისხლის სამართლის პროცესს ეხება მხოლოდ იმ ნაწილში, რომელიც ეხმარება სასამართლო, პროკურატურისა და საგამოძიებო ორგანოებს სხვადასხვა სახის დანაშაულისა და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებების გახსნაში, აგრეთვე დანაშაულის ჩამდენ პირთა დადგენასა და გამოაშკარავებაში“.³

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა არის კანონით დადგენილი სახელმწიფო ორგანოების სპეციალური სამსახურების მიერ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ღია თუ ფარული მეთოდით ჩატარებული ღონისძიებების სისტემა, რომლის მიზანია ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების, იურიდიული პირის უფლებების, საზოგადოებრივი უშიშროების დაცვა და ნაშაულებრივი და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან.⁴

² იხ. განმარტებითი ბარათი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე“ საქართველოს კანონის პროექტზე, <http://www.sps.gov.ge/images/files/pdf/text_14206257815.pdf> [21.12.2020].

³ ლეკიაშვილი დ., ზოგადი მოსაზრებები საპროცესო და არასაპროცესო მოქმედებების თაობაზე, კრებული: სისხლის სამართლის პროცესისა და სისხლის სამართლის პოლიტიკის აქტუალური პრობლემები, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბ., 2012, 100.

⁴ საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, პირველი მუხლი.

დასახელებული საჯარო ინტერესების დაცვა სამართლებრივი სახელმწიფოს ვალდებულებაა. საჯარო ინტერესის ფარგლები დადგენილია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით, რომლის თანახმად, უფლებაში ჩარევა დასაშვებია, როდესაც ეს აუცილებელია: დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებისათვის, უნესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობის ან მორალის თუ სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად.⁵ ამასთან, უფლებაში ჩარევა რომ ლეგიტიმური იყოს, საჯარო ინტერესთან ერთად უნდა არსებობდეს ამ ინტერესების დაცვის აუცილებლობაც.

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა, ითვალისწინებს მის კონსპირაციულობას... მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებებისა და მოვალეობების შემოსაზღვრულობას... საკანონმდებლო ფარგლებში და წესით კონტროლს, რათა მიღწეულ იქნას სახელმწიფოებრივი მიზნები და ამოცანები.⁶

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებს უფლების შეზღუდვის სხვა ფორმებისაგან განსხვავებით ახასიათებს ფარული ბუნება, მათ დიდ ნაწილს საზოგადოება საერთოდ ვერ ხედავს და, შესაბამისად, ვერ აკონტროლებს. ამ ფონზე აღმასრულებელი ხელისუფლების მხრიდან უფლებაში არათანაზომიერი ჩარევის ცდუნება და რისკი სხვა შემთხვევებთან შედარებით მაღალია.⁷

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა, მართალია, ღია და ფარული მეთოდების შეხამებას ემყარება, მაგრამ იგი მკაცრად გასაიდუმლოებულია. ასეთი საქმიანობის ამსახველი მონაცემების, დოკუმენტებისა და წყაროების დადგენილი წესით გაცნობის უფლება აქვთ მხოლოდ კანონით განსაზღვრულ პირებს, ასევე კანონით დადგენილ შემთხვევებში. ამ წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს პროკურორის მიერ აღნიშნული მონაცემების მტკიცებულებების სახით გამოყენების მიზნით განსაიდუმლოება იმ შემთხვევაში, თუ ამ დოკუმენტებისა და მასალების განსაიდუმლოება არ ხელყოფს ქვეყნის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან ინტერესებს თავდაცვის, ეკონომიკის, საგარეო ურთიერთობების, დაზვერვის, სახელმწიფო უშიშროებისა და მართლწესრიგის დაცვის სფეროში.

ლიტერატურაში საუბარია ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განსაკუთრებულ სახელმწიფოებრივ ხასიათზე, მის სტრატეგიულ მნიშვნელობაზე და პრევენციულ ბუნებაზე.⁸

დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა არ გულისხმობს მხოლოდ პროკურორის მიერ (საწერ მაგიდასთან) რეპრესიული ღონისძიებების დაგეგმვას, არამედ ის რეალიზდება ოპერატიული

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბერის გადაწყვეტილება №1/3/407 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-8.

⁶ ბუაძე კ., ოპერატიულ-სამძებრო ინფორმაციის პროგნოზირება და სახელმწიფო კონტროლის მექანიზმები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2016, 139.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის გადაწყვეტილება №2/1/484 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“ და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-20.

⁸ იხ. ბუაძე კ., მჭავანაძე ო., ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ., 2011, 17.

ორგანოების მიერ პრევენციული ხასიათის მქონე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელებით (ქუჩაში).⁹

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობისას კანონით დადგენილი წესით ხდება მოპოვებული ინფორმაციის მხოლოდ დოკუმენტირება და ისიც კონფიდენციალური დოკუმენტია. ამიტომაც აკრძალულია ოპერატიულ-სამძებრო მონაცემის მტკიცებულებად გამოყენება სისხლის სამართლის პროცესში, თუკი იგი არ გადამონმდება საპროცესო კანონით დადგენილი საერთო წესით.¹⁰ ოპერატიულ-სამძებრო მონაცემები ყოველთვის ხასიათდებიან ალბათობის მაღალი დონით, სწორედ ამის გამო უნდა არსებობდეს გარკვეული საპროცესო ფილტრი, რომელიც ლეგალურად მოახდენს აღნიშნული მონაცემების საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით გადამონმებას.¹¹

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივ საფუძველს „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონთან ერთად მიეკუთვნება ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განმახორციელებელი სახელმწიფო ორგანოების მიერ საქართველოს გენერალური პროკურორის თანხმობით, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ცალკეულ საკითხებზე გამოცემული უწყებრივი ნორმატიული აქტები. აღნიშნული აქტები ფაქტობრივად არ არის საჯარო, უფრო მეტიც, როგორც სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი აქტი გასაიდუმლოებულია და არ არის ხელმისაწვდომი, რაც, თავის მხრივ, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელების პროცესის სანდოობას ამცირებს.

2.2. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის როლი გამოძიების პროცესში

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში, დანაშაულის გამოვლენასა და გახსნაში. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა შეიძლება განხორციელდეს როგორც გამოძიების დაწყების შემდეგ, ასევე გამოძიების დაწყებამდე. სწორედ ასეთი ღონისძიების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია შეიძლება გახდეს გამოძიების დაწყების საფუძველი. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების შედეგები გამოძიების დაწყების შემდეგ შეიძლება იყოს გამოყენებული სხვადასხვა საგამოძიებო და საპროცესო მოქმედებების მოსამზადებლად და განსახორციელებლად, დანაშაულის თავიდან აცილების, აღკვეთისა და გახსნის სხვა ღონისძიებების დაგეგმვისა და ჩატარების მიზნით.

ეროვნული და ასევე საზღვარგარეთის გამოცდილება მიუთითებს იმაზე, რომ დანაშაულის წინააღმდეგ მხოლოდ საჯარო და ღია მეთოდების გამოყენება ნაკლებეფექტურია. ზოგიერთი სახის დანაშაულის გახსნა შეუძლებელია ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოებთან კონფიდენციალური თანამშრომლობის გარეშე. ეს განსაკუთრებით ეხება ლატენტურ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა აღკვეთასა და თავიდან აცილებას. ოპერატიული ინფორმაციის მიღება, დამაგრება და სათანადოდ გამოყენება ძირითადად კონფიდენციალური სადაზვერვო/კონფიდენციალური საქმიანობის შედეგია. ამიტომ სავსებით კანონზომიერია, რომ ოპერა-

⁹ ხოდელი მ., სატელეფონო საუბრის ფარული მიყურადება სისხლის სამართლის პროცესში (ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით), თბ., 2019, 244, იხ.ციტირება: Kniesel, ZRP, 1987, 378.

¹⁰ მეფარიშვილი გ., ცხოვრება და კანონი, მე-2 გამოც., თბ., 2008, 52.

¹¹ იქვე, 66-67.

ტიულ-სამძებრო საქმიანობაში კონფიდენცის მონაწილეობის ასპექტს ექცევა განსაკუთრებული მნიშვნელობა.¹²

„საიდუმლო თანამშრომელს არ ეკრძალება მოიპოვოს სისხლის სამართლის საქმისათვის მნიშვნელოვანი ინფორმაცია ფარული ვიდეო და აუდიოჩანაწერის, ან კინო და ფოტოგადაღების გზით და სხვა ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით, თუ ამისთვის მოსამართლე გასცემს კანონით დადგენილი წესით შესაბამის ნებართვას. მოპოვებული მონაცემები შეიძლება სისხლის სამართლის საქმეზე დაშვებულ იქნეს მტკიცებულებად, თუ დაცულია მათი მოპოვებისათვის კანონით განსაზღვრული მოთხოვნები“.¹³

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გამოკვეთა ფარული აგენტების, ინფორმატორებისა და საიდუმლო მეთოდების გამოყენების საჭიროება ორგანიზებულ დანაშაულსა და კორუფციასთან ბრძოლის საქმეში და ხაზგასმით აღნიშნა: იმისათვის, რომ პოლიციის მხრიდან ნაქეზების საფრთხე არ შეიქმნას, აუცილებელია, ამგვარი ტექნიკური მეთოდებით სარგებლობა განსაზღვრულ ჩარჩოებში მოექცეს. რა თქმა უნდა, „კონვენცია არ კრძალავს წინასწარი გამოძიების ეტაპზე ისეთ წყაროებზე დაყრდნობას, როგორც არიან ანონიმური ინფორმატორები, როცა დანაშაულის ხასიათი ამის საშუალებას იძლევა“. თუმცა, „პირის მსჯავრდებისათვის ასეთი წყაროების შემდგომი გამოყენება საქმის განმხილველი სასამართლოს მიერ სხვა საკითხია და დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როცა არსებობს უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისაგან დაცვის ადეკვატური და საკმარისი საშუალებები. ასევე უნდა არსებობდეს ნათელი და განჭვრეტადი პროცედურები ნებართვის გასაცემად - განსახილველი საგამოძიებო ღონისძიებების განხორციელებისა და მათზე ზედამხედველობისათვის“. მეტიც, „ფარულ აგენტთა გამოყენების შეწყნარება შეიძლება იმ პირობით, რომ ის დაექვემდებარება მკაფიო შეზღუდვებსა და დაცვის გარანტიებს, თუმცა, საჯარო ინტერესი ვერ გაამართლებს პოლიციის მიერ ნაქეზების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულების გამოყენებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ბრალდებული დადგება საფრთხის წინაშე, რომ დასაწყისშივე დაკარგავს სამართლიანი სასამართლო განხილვის შესაძლებლობას“.¹⁴

პრაქტიკაში გამოძიების წარმოების პარალელურად ოპერატიული საქმიანობის გამოყენება იმითაც აიხსნება, რომ ოპერატიული მუშაობა გამოძიებასთან შედარებით დროში ბევრად მოქნილი და ეფექტიანია, რამდენადაც საპროცესო მოქმედებებისგან განსხვავებულ, უფრო დაბალ სტანდარტს საჭიროებს განსახორციელებლად.¹⁵ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შედეგად მოპოვებული პირველადი ფაქტობრივი მასალების საფუძველზე შეიძლება დაიწყო გამოძიება, მოხდეს საგამოძიებო ვერსიების აგება და გამოძიების გეგმის შედგენა.

ოპერატიული გზით მოპოვებული ინფორმაცია შეიძლება საფუძველად დაედოს პროკურორის შუამდგომლობას სასამართლოს წინაშე ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების შემზღუდველი საგამოძიებო მოქმედების ჩასატარებლად სასამართლოს განჩინების მისაღებად.

¹² Семижён П. В., Петлицкий С. В., О Сушности Социальной Защиты Лиц Оказывающих Содействие, на Конфиденциальной Основе Органам Осуществляющим Оперативно-розыскную Деятельность, Актуальные Вопросы Оперативно-розыскной Деятельности, Минск, 2017, 115.

¹³ თუმანიშვილი ვ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 279-280.

¹⁴ Ramanaukas v. Lithuania, [2008], ECHR §53-54.

¹⁵ გვასალია თ., ოპერატიული საქმიანობა სამართალდამცავ ორგანოებში, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 34, <https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/GEO_WEB_1576492182.pdf> [21.12.2020].

შუამდგომლობის დასასაბუთებლად გამოიყენება პოლიციის მუშაკის პატაკი და ასევე მისი გამოკითხვის ოქმი კონფიდენცის ვინაობის გამჟღავნების გარეშე.

პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა „განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნარკოტიკულ და ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლისათვის, ვინაიდან დანაშაულთა ამ სფეროში იშვიათია მესამე პირთა მხრიდან ინფორმაციის მიწოდება, განცხადების გაკეთება ან შემთხვევით მისი დადგენა“.¹⁶ ბევრ სხვა დანაშაულთან მიმართებით, განსაკუთრებით კი ნარკოტიკული საშუალებების შეძენა-შენახვის ფაქტზე გამოძიების დაწყება და თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედების - პირადი ჩხრეკის ჩატარება უმეტესად ოპერატიული ინფორმაციის საფუძველზე ხდება. როგორც წესი, სასამართლო ერთ-ერთ მტკიცებულეზად იღებს მოწმის სახით დაკითხული პოლიციის თანამშრომლის ჩვენებას, რომელიც გამოძიების დაწყების საფუძველად კონფიდენცისაგან, ოპერატიული მუშაკისაგან ინფორმაციის მიწოდებას ასახელებს.

მაგალითად, სისხლის სამართლის ერთ-ერთ საქმეზე (№1-532-18) მოწმის სახით დაკითხულმა ოპერატიულმა თანამშრომელმა გ.ვ-მ აჩვენა, რომ „განყოფილებაში მიიღო ინფორმაცია, რომ ბრალდებული უნდა ჩამოფრენილიყო თურქეთიდან თბილისში და თან უნდა ჰქონოდა ნარკოტიკული საშუალება პირადად ან მალულად სხეულში.“ ანალოგიური ჩვენება მისცეს სასამართლოს სხვა ოპერატიულმა თანამშრომლებმა.¹⁷

აღსანიშნავია, რომ სამართალწარმოების არც ერთ ეტაპზე ოპერატიული ინფორმაციის წყაროს გადამოწმება არ არის გათვალისწინებული კანონით. ეს ინფორმაცია არ არის საპროკურორო ზედამხედველობის საგანი და მასზე არც სასამართლო კონტროლი არ ხორციელდება. ამასთან, ოპერატიული ინფორმაცია მტკიცებულებას არ წარმოადგენს. იგი მხოლოდ გამოძიების დაწყების საფუძველია. მტკიცებულებას წარმოადგენს იმ ოპერატიული თანამშრომლის ჩვენება, რომელმაც მიიღო ეს ინფორმაცია. პრობლემურია აღნიშნული ჩვენების სანდოობა, რაც ხშირ შემთხვევაში დამოკიდებულია ინფორმაციის შინაარსზე და საქმეზე შეკრებილ სხვა მტკიცებულებებთან აღნიშნული ჩვენების თანხვედრაზე.

საგულისხმოა, რომ „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-8 მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის თანახმად, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება შეიძლება ჩატარდეს მაშინ, როდესაც ჩადენილია დანაშაული, რომლის გამოც აუცილებელია გამოძიების ჩატარება, მაგრამ არ არსებობს დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ნიშნები, რაც საკმარისი იქნებოდა გამოძიების დასაწყებად.

აღნიშნული დებულება წინააღმდეგობაში მოდის საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-100 მუხლის მოთხოვნასთან, რომლის მიხედვითაც დანაშაულის შესახებ განცხადების/შეტყობინების მიღებისთანავე აუცილებელია გამოძიების დაწყება. საპროცესო კანონი გამოძიების ორგანოებს არ ავალდებულებს გამოძიების დაწყებამდე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარების გზით განცხადებაში მოყვანილი ფაქტების შესწავლას/გადამოწმებას და შესაბამისად, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობას არ მიიჩნევენ გამოძიების დაწყების წინაპირობად, ვინაიდან გამოძიებელი/პროკურორი ინფორმაციის

¹⁶ ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 45.

¹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ეროვნული სასამართლო პრაქტიკისა და განზოგადების განყოფილების კვლევა ნარკოტიკული ნივთიერების უკანონოდ შეძენა-შენახვასთან დაკავშირებით, იანვარი-ივნისი, 2018, 5.

მიღებისთანავე ვალდებულნი არიან შეუდგნენ გამოძიებას. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონი თანხვედრაში მოვიდეს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსთან და დაზუსტდეს /დაიხვეწოს შესაბამისი ნორმები.

აღსანიშნავია, რომ კანონით გათვალისწინებული ზოგიერთი ოპერატიული ღონისძიება იმავდროულად გათვალისწინებულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, როგორც საგამოძიებო მოქმედება (მაგალითად, გამოკითხვა), ასევე „პოლიციის შესახებ“ საქართველოს კანონით (მაგალითად, პირის იდენტიფიკაცია). მიზნის მიუხედავად, აუცილებელია გაიმიჯნოს აღნიშნულ მოქმედებათა საგამოძიებო, პრევენციული თუ ოპერატიული ხასიათი და პარალელიზმის თავიდან ასაცილებლად განისაზღვროს მათი ფუნქციური მიკუთვნების საკითხი.

3. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე კონტროლის მექანიზმები

„ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის დიდი ნაწილი შეუმჩნეველი რჩება საზოგადოებისთვის, რაც თითქმის გამორიცხავს მასზე საზოგადოების კონტროლის შესაძლებლობას.“¹⁸

იმისათვის, რათა ოპერატიულ საქმიანობაზე არსებობდეს კონტროლისა და ზედამხედველობის კარგი სისტემა პირველ რიგში ცხადად უნდა განისაზღვროს თვით ოპერატიული საქმიანობის ბუნება.¹⁹

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობისადმი ხორციელდება საუნყებო კონტროლი, სასამართლო კონტროლი და საპროკურორო ზედამხედველობა.

საუნყებო კონტროლის ფარგლებში ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განმასხვრციელებელი ორგანოების ხელმძღვანელები პერსონალურად აგებენ პასუხს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ორგანიზებისა და ჩატარების კანონიერებაზე.²⁰ საუნყებო კონტროლი ხორციელდება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ყოველ ეტაპზე მთლიანად, დაწყებული ინფორმაციის მიღების პროცესიდან, დამთავრებული მისი რეალიზაციით და შედეგით - დანაშაულის პრევენციით თუ გახსნით, თუ ძებნილთა დაკავებით და ა.შ.²¹

საპროკურორო ზედამხედველობა გულისხმობს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელებისას კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარების პროცესში მიღებულ გადაწყვეტილებათა კანონიერებაზე ზედამხედველობას. თუმცა მონაცემები იმ პირებზე, რომლებიც უწევენ ან უწევდნენ კონფიდენციალურ დახმარებას ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოებს, თანამშრომლობენ ან თანამშრომლობდნენ მათთან, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ხასიათის ინფორმაციის მოპოვების

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბერის გადაწყვეტილება №1/3/407 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II, პ. 13.

¹⁹ გვასალია თ., ოპერატიული საქმიანობა სამართალდამცავ ორგანოებში, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 79, <https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/GEO_WEB_1576492182.pdf> [21.12.2020].

²⁰ იხ. საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, მე-19.

²¹ Еленский В. И., Основы Методологии Теории Оперативно-розыскной Деятельности, Монография, М., 2001, 204.

მეთოდები, ტაქტიკა და ორგანიზაცია არ წარმოადგენს საპროკურორო ზედამხედველობის საგანს.²² ოპერატიული დამუშავების საქმის, ოპერატიულ-სამძებრო აღრიცხვის საქმეების საიდუმლო მასალების გაცნობის უფლება აქვთ მხოლოდ „პროკურატურის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტით გათვალისწინებულ პირებს.²³ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება, რომელიც არ საჭიროებს პროკურორის თანხმობას, არ არის საპროკურორო ზედამხედველობის საგანი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მართალია, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების კანონიერებაზე ზედამხედველობას ახორციელებს პროკურატურა, მაგრამ ნათელი არ არის თუ რას მოიცავს აღნიშნული მეთვალყურეობა და რა ფარგლებში ხორციელდება იგი, ვინაიდან კანონი არ უთითებს ზედამხედველობის განხორციელების მკაფიო და კონკრეტულ მეთოდებს. შესაბამისად, აღნიშნული ზედამხედველობა არ არის ეფექტური და საკმარისი. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, აუცილებელია ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე ნებართვის გაცემა და ზედამხედველობა იყოს მკაფიო და განჭვრეტადი.²⁴

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობაზე სასამართლო კონტროლი ხორციელდება „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონით და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესებით. გამოძიების პროცესში ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების შემზღვეველ საგამოძიებო მოქმედებების განხორციელებაზე ნებართვას სასამართლო გასცემს, თუმცა ყველა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებაზე არ ვრცელდება სასამართლო კონტროლი. სასამართლოს ნებართვა სჭირდება ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განმახორციელებელ ორგანოს უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის ძებნისას, ბრალდებულის ან მსჯავრდებულის შესაბამის სახელმწიფო ორგანოში წარსადგენად ძებნისას, თუ ის თავს არიდებს მისთვის შეფარდებული იძულებითი ღონისძიების გამოყენებას ან დანიშნული სასჯელის მოხდას, დანაშაულის შედეგად დაკარგული ქონების ძებნისას ელექტრონული კომუნიკაციის კომპანიისგან ან საჯარო სამართლის იურიდიული პირისგან – საქართველოს ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოსგან ელექტრონული კომუნიკაციის მაიდენტიფიცირებელი მონაცემების საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 136-ე მუხლით დადგენილი წესით გამოთხოვის შემთხვევაში.²⁵ გარდა ამისა, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის XVI¹ თავით დადგენილი წესით უნდა მიმართოს აღნიშნულმა უფლებამოსილმა ორგანომ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს – საქართველოს ოპერატიულ-ტექნიკურ სააგენტოს მობილური საკომუნიკაციო აღჭურვილობის გეოლოკაციის რეალურ დროში განსაზღვრის მოქმედების განხორციელების შესახებ.

ელექტრონული კომუნიკაციის მაიდენტიფიცირებელი მონაცემების მოპოვება მოსამართლის მიმართ ასევე შეიძლება განხორციელდეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს

²² საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, 21-ე მუხლი.

²³ საქართველოს ორგანული კანონი „პროკურატურის შესახებ“, სსმ, 3794-ლს, 30/11/2018, 25-ე მუხლის მე-5 ნაწილი.

²⁴ Khudobin v. Russia, [2006], ECHR №59696/00, 135.

²⁵ საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, მე-7 მუხლის მე-3 პუნქტი.

თავმჯდომარის განჩინებით საქართველოს გენერალური პროკურორის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე.²⁶

როგორც ვხედავთ, „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-3 პუნქტი ბლანკეტური ნორმაა და მითითებას შეიცავს აღნიშნული საკითხის საპროცესო კოდექსით რეგულირებაზე. გარდა ამისა, გეოლოკაციის რეალურ დროში განსაზღვრა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულია, როგორც ფარული საგამოძიებო მოქმედება. ასევე, საპროცესო კანონმდებლობით რეგულირდება გამოძიების მიზნებისთვის ელექტრონული კომუნიკაციის მაიდენტიფიცირებელი მონაცემების მოპოვება. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე სასამართლო კონტროლის ასეთი მონესრიგება ცხადყოფს, რომ განხორციელებული რეფორმის მიუხედავად კვლავ დღის წესრიგში დგას ოპერატიული და საგამოძიებო მოქმედებების გამიჯვნის პრობლემა.

საგულისხმოა, რომ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარება, რომელთა ჩამონათვალი საკმაოდ ვრცელია²⁷, კანონმდებლობით არ საჭიროებს სასამართლოს ნებართვას.

იმისათვის რათა, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელებისას ადგილი არ ჰქონდეს თვითნებობას, არაპროპორციულ და შეუსაბამო ჩარევას დაცულ სფეროში, არ მოხდეს ადამიანის უფლებების არალეგიტიმური შეზღუდვა და ამ საქმიანობის შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია იყოს სანდო და გამოყენებული სამართალწარმოებაში, საჭიროა კონტროლის მექანიზმების გაძლიერება, მათ შორის იმ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე, რომლებიც სასამართლოს განჩინების გარეშე ტარდება. მათ მიმართ აუცილებელია სასამართლო კონტროლის დაწესება ჩატარებული ღონისძიების შედეგების სასამართლოსთვის წარდგენის და ამ ღონისძიების კანონიერების შემოწმების გზით.

4. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელებისას და ევროპული სტანდარტები

დემოკრატიულ საზოგადოებაში, უფლებაში ჩარევა შეიძლება იყოს გამართლებული მხოლოდ მაშინ, თუ კანონმდებლობა უზრუნველყოფილი იქნება ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისაგან დაცვის ეფექტური მექანიზმებით. სახელმწიფო, რომელიც საკუთარ მოქალაქეებს აყენებს ფარული კონტროლის რისკის ქვეშ, არ უნდა სარგებლობდეს შეუზღუდავი უფლებამოსილებებით.²⁸

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია უმეტესად შეიცავს პირადი ცხოვრების შესახებ ცნობებს. თუ პირის დანაშაულებრივ საქმიანობას არ ეხება, აღნიშნული ცნობები არ შეიძლება გახმაურდეს ან გამოყენებულ იქნეს რაიმე მიზნით. ვინაიდან აკრძალულია ასეთი ინფორმაციის შენახვა, იგი დაუყოვნებლივ უნდა განადგურდეს, ელექტრონული კომუნიკაციის კომპანიისგან ან ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოსგან

²⁶ საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, მე-3¹ პუნქტი.

²⁷ იქვე, მე-2 პუნქტი.

²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბერის გადაწყვეტილება №1/3/407 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-9.

ელექტრონული კომუნიკაციის მაიდენტიფიცირებელი მონაცემების საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 136-ე მუხლით დადგენილი წესით გამოთხოვის შემთხვევაში კი, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების შეწყვეტიდან 6 თვის გასვლის შემდეგ, დაუყოვნებლივ.

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა ეფუძნება რა კონსპირაციის პრინციპს, ამ საქმიანობის ამსახველი ცნობები სახელმწიფო საიდუმლოებას მიეკუთვნება. შესაბამისად, მისი გახმაურებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაა დაწესებული. ამ შემთხვევაში დანაშაულის სუბიექტს წარმოადგენს პირი, რომელსაც განდობილი ჰქონდა ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ამსახველი ცნობები. ასევე პირი, რომლისთვისაც ისინი ცნობილი გახდა სამსახურებრივ ან სხვა მოვალეობასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, გასული დროის მიუხედავად, დაუშვებელია ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განმახორციელებელი საიდუმლო თანამშრომლის ან ინფორმაციის მიმწოდებელი წყაროს გახმაურება-გამჟღავნება კანონით გათვალისწინებული საგამონაკლისო შემთხვევების გარდა.

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ კანონი არ ითვალისწინებს უფლებას, რომ პირს აცნობონ მის პირად ცხოვრებაში ჩარევის შესახებ, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილ სტანდარტს. ევროპულმა სასამართლომ საქმეში *Klass and Others v. Federal Republic of Germany*²⁹ განაცხადა, რომ სახელმწიფო ვალდებულია *post factum* პირს მიაწოდოს შესაბამისი ინფორმაცია. პირმა უნდა იცოდეს, რომ მის მიმართ ხორციელდებოდა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება. დაადგინა რა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, პირის ინფორმირების აუცილებლობაზე სხვა არაერთ საქმეშიც გააკეთა აქცენტი ევროპულმა სასამართლომ.³⁰

განსაკუთრებით საყურადღებოა, რომ ფარული კონტროლის ობიექტები შეიძლება გახდნენ სხვა პირებიც, იმ პირებთან სხვადასხვა გზით დაკავშირებისას, რომელთა მიმართაც ხორციელდება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება.

მართალია, კანონი ითვალისწინებს გასაჩივრების უფლებას, კერძოდ, თუ პირი თვლის, რომ მის მიმართ განხორციელებულ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებას მოჰყვა მისი უფლებებისა და თავისუფლებების უკანონო შეზღუდვა, აღნიშნული ღონისძიების კანონიერება შეუძლია გაასაჩივროს შესაბამის ზემდგომ სახელმწიფო ორგანოში, პროკურორთან ან სასამართლოში (გასაჩივრების შედეგად თუ უკანონოდ იქნება ცნობილი ჩატარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება, მოპოვებული ინფორმაცია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით, დაუშვებელ მტკიცებულებად იქნება ცნობილი), მაგრამ პრაქტიკულად შეუძლებელია ამ უფლების რეალიზაცია იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ პირს, ვის მიმართაც ხორციელდება/განხორციელდა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება არ ეცნობება ამის თაობაზე. ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისაგან განსხვავებით, პირმა არ იცის და ვერც ვერასოდეს გაიგებს, რომ მის მიმართ ხორციელდებოდა ესა თუ ის ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება, რაც კანონმდებლობის ხარვეზს წარმოადგენს.

ევროპული ქვეყნების უმრავლესობაში ფარული საგამოძიებო ღონისძიებები, რომლებიც მოიცავს როგორც ფარულ საგამოძიებო მოქმედებებს, ასევე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებს.

²⁹ *Klass and Others v. Federal Republic of Germany*, [1978], ECHR 1978, (Ser. A.).

³⁰ იხ.: *Weber and Saravia v. Germany*, [2006], ECHR №54934/00, 135; *Shimovolos v. Russia*, [2011], ECHR №30194/09, 68.

ნისძიებებსაც, შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ მძიმე დანაშაულის საქმეზე, განსხვავებით საქართველოსგან, სადაც, ზოგიერთ ნაკლებად მძიმე დანაშაულთან მიმართებითაც არის შესაძლებელი ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, ხოლო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარება არ არის შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიით. ამასთან, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები ძირითადად ტარდება უფლებამოსილი ორგანოს გადაწყვეტილების, ნებართვის, კონტროლის და მეთვალყურეობის გარეშე. მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევაშია საჭირო სასამართლოს განჩინება.³¹ რაც შეეხება პროკურორის/გამომძიებლის დავალებას ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარებაზე კანონი არ ამახვილებს ყურადღებას აღნიშნული დავალების დასაბუთების/არგუმენტირების თაობაზე. გარდა ამისა, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარებისას, ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისგან განსხვავებით, პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტის მტკიცებულებების არსებობა არ არის სავალდებულო. ასეთი ღონისძიებები ძირითადად ეჭვის, ვარაუდის საფუძველზე ტარდება. ევროპული სტანდარტების მიხედვით კი ფარული საგამოძიებო ღონისძიებები/ სპეციალური საგამოძიებო მეთოდები შეიძლება გამოყენებული იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა არსებობს სერიოზული დანაშაულის ჩადენის თაობაზე ეჭვის საკმარისი საფუძველი.³²

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებისა და ფარული საგამოძიებო მოქმედებების მიზანი იდენტურია, რაც მიანიშნებს ადამიანის უფლებების დაცვის კუთხით ოპერატიული საქმიანობის მიმართ მაღალი სტანდარტის დანერგვის აუცილებლობაზე. კერძოდ, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა შეიძლება ჩატარდეს: ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, უნესრიგობის ან დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესების ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად. ამასთან, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება ხორციელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მისი განხორციელება გათვალისწინებულია კანონით და ის აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ზემოთ დასახელებული ლეგიტიმური მიზნების მისაღწევად. ამ ღონისძიების შედეგად მოპოვებული მონაცემები ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ლეგიტიმური მიზნისა და ამოცანის პროპორციული უნდა.³³

უნდა ითქვას, რომ აღნიშნული მიზნების განხორციელების მექანიზმები, განსხვავებით ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისგან, არ არის კანონში გამოკვეთილი. ამ ღონისძიებათა ჩატარების წესი, პროცედურა, საფუძვლები და პირობები მკაფიოდ, ნათლად და ამომწურავად/საკმარისად არ არის რეგულირებული კანონით.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განსაზღვრა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა გამოყენების მინიმალური სტანდარტები. კერძოდ, დანაშაულთა კონკრეტული წრე, რომლებზეც შესაძლებელია ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა გამოყენება, აღნიშნულ ღონისძიებათა ვადები, მოპოვებული ინფორმაციის შემოწმების, გამოყენების და შენახ-

³¹ იხ. საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, მე-7 მუხლის მე-3 და მე-3¹ პუნქტი.

³² Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2017)6 of the Committee of Ministers to Member States on “Special Investigation Techniques” in Relation to Serious Crimes Including Acts of Terrorism 5/07/2017.

³³ საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999, მე-2 მუხლი.

ვის პროცედურა, გამაფრთხილებელი ზომების გამოყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც მონაცემების დაკავშირება ხდება სხვა პირებთან.³⁴ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების კანონიერად ჩატარების მონიტორინგთან დაკავშირებით ევროპული სასამართლო განმარტავს, რომ ჩატარებული ღონისძიების შედეგების სასამართლოსთვის გაცნობა ამ ღონისძიების ჩატარების კანონიერების შემოწმების საფუძველია. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული სტანდარტები არ არის ინკორპორირებული საქართველოს კანონმდებლობაში.

ღონისძიებები შეზღუდული უნდა იყოს დანაშაულთა კატეგორიით, ან დანაშაულთა კონკრეტული შემადგენლობით, როგორც ეს არის ბევრ ქვეყანაში, მაგალითად, გერმანიაში ვრცელდება ძირითადად სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებზე, ასევე ორგანიზებულ დანაშაულებზე და ზოგიერთ სხვა დანაშაულებზე, რაც ჩამოთვლილია კანონში. საფრანგეთში კი შეზღუდულია სასჯელის სახითა და ზომით.³⁵

ზოგადად, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელებისას უნდა იყოს გათვალისწინებული დანაშაულთა კატეგორია, ისევე, როგორც ეს არის განსაზღვრული ფარული საგამოძიებო მოქმედებების მარეგულირებელი ნორმებით. უნდა იყოს დადგენილი ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების მინიმალური მტკიცებულებითი სტანდარტი, ასევე უნდა იყოს განსაზღვრული სუბიექტების წრე, ვის მიმართაც შეიძლება ჩატარდეს იგი. გარდა ამისა, ყველა სახის ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე *post factum* მაინც უნდა განხორციელდეს სასამართლო კონტროლი. ამასთან, პირი ვის მიმართაც ხორციელდება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება მოკლებულია დაცვის საშუალებებს, რაც აუცილებელია დაბალანსდეს ჩატარებული ღონისძიების შესახებ შეტყობინების და შემდგომი გასაჩივრების მექანიზმებით.

5. დასკვნა

ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დანაშაულის გამოვლენასა და გახსნაში, ასევე დანაშაულის თავიდან აცილებაში. ამასთან, ვინაიდან აღნიშნული ღონისძიებები ტარდება ძირითადად ფარულად, კონსპირაციულად, არსებობს უფლებამოსილ პირთა მხრიდან თვითნებობის საფრთხე და ადამიანის უფლებების არალეგიტიმური შეზღუდვის მაღალი რისკი.

ამიტომ აუცილებელია ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის რეგულაციების ევროპულ სტანდარტებთან დაახლოება, აღნიშნული საქმიანობის კანონიერების დაცვის მექანიზმების გაძლიერება, კანონმდებლობაში მყარი სამართლებრივი გარანტიების და მკაფიო დანაწესების არსებობა, რაც მინიმუმამდე დაიყვანს ადამიანის უფლებათა არამართლზომიერი შეზღუდვის შესაძლებლობას და ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის პროცესს გახდის უფრო მკაფიოს და განჭვრეტადს.

³⁴ Iordachi and Others v. Moldova, [2009] ECHR N25198/02, §95.

³⁵ იხ. *უსენაშვილი ჯ.*, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების რეალიზაციის პრობლემა სასამართლოს კონტროლს დაქვემდებარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების წარმოებისას, სამართლის ჟურნალი, №2, 2012, 95-96.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს ორგანული კანონი „პროკურატურის შესახებ“, სსმ, 3794-ლს, 30/11/2018.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, სსმ, 31, 09/10/2009.
3. საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, სსმ, 14(21), 30/04/1999.
4. განმარტებითი ბარათი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე“ საქართველოს კანონის პროექტზე, <http://www.sps.gov.ge/images/files/pdf/text_14206257815.pdf> [21.12.2020].
5. ბუაძე კ., ოპერატიულ-სამძებრო ინფორმაციის პროგნოზირება და სახელმწიფო კონტროლის მექანიზმები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2016, 139.
6. ბუაძე კ., მყავანაძე ო., ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ., 2011, 17.
7. გვასალია თ., ოპერატიული საქმიანობა სამართალდამცავ ორგანოებში, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 34, 79, <https://emc.org.ge/uploads/products/pdf/GEO_WEB_1576492182.pdf> [21.12.2020].
8. თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 279-280.
9. ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 45.
10. ლეკიაშვილი დ., ზოგადი მოსაზრებები საპროცესო და არასაპროცესო მოქმედებების თაობაზე, კრებულში: სისხლის სამართლის პროცესისა და სისხლის სამართლის პოლიტიკის აქტუალური პრობლემები, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბ., 2012, 100.
11. მეფარიშვილი გ., ცხოვრება და კანონი, მე-2 გამოც., თბ., 2008, 52, 66-67.
12. უსენაშვილი ჯ., პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების რეალიზაციის პრობლემა სასამართლოს კონტროლს დაქვემდებარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების წარმოებისას, სამართლის ჟურნალი, №2, 2012, 95-96.
13. ხოდელი მ., სატელეფონო საუბრის ფარული მიყურადება სისხლის სამართლის პროცესში (ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით), თბ., 2019, 244.
14. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ეროვნული სასამართლო პრაქტიკისა და განზოგადების განყოფილების კვლევა ნარკოტიკული ნივთიერების უკანონოდ შექმნა-შენახვასთან დაკავშირებით, იანვარი-ივნისი, 2018, 5.
15. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის გადაწყვეტილება №1/2/519 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
16. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის გადაწყვეტილება №2/1/484 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“ და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
17. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 26 დეკემბერის გადაწყვეტილება №1/3/407 საქმეზე: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
18. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2017)6 of the Committee of Ministers to Member States on “Special Investigation Techniques” in Relation to Serious Crimes Including Acts of Terrorism 5/07/2017.

19. *Еленский В. И.*, Основы Методологии Теории Оперативно-розыскной Деятельности, Монография, М., 2001, 204.
20. *Семижён П. В., Петлицкий С. В.*, О Сушности Социальной Защиты Лиц Оказывающих Содействие, на Конфиденциальной Основе Органам Осуществляющим Оперативно-розыскную Деятельность, Актуальные Вопросы Оперативно-розыскной Деятельности, Минск, 2017, 115.
21. *Khudobin v. Russia*, [2006], ECHR №59696/00, 135.
22. *Klass and Others v. Federal Republic of Germany*, [1978], ECHR 1978, (Ser. A.).
23. *Weber and Saravia v. Germany*, [2006], ECHR №54934/00, 135.
24. *Shimovolos v. Russia*, [2011], ECHR №30194/09, 68.
25. *Ramanauskas v. Lithuania*, [2008], ECHR §53-54.
26. *Iordachi and Others v. Moldova*, [2009] ECHR №25198/02, §95.